

Бірюк Олена Григорівна

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу,
КНЕУ ім. В. Гетьмана,
м. Київ, Україна

biriuk.olena@kneu.edu.ua

Коцупатрий Михайло Миколайович

кандидат економічних наук, професор,
м. Київ, Україна

apk_kneu@ukr.net

Мельничук Вікторія Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту,
КНЕУ ім. В. Гетьмана,
м. Київ, Україна

viktoriia_melnychuk@kneu.edu.ua

ІНТЕГРАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ І ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ У ВИКЛАДАННІ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В АГРОБІЗНЕСІ

***Анотація.** У статті розглядається інтеграція теоретичних і практичних аспектів у викладанні податкового менеджменту в агробізнесі. Визначається значення податкового менеджменту для аграрного сектору України, який виступає стратегічним напрямом розвитку національної економіки. Аналізується багаторівнева система оподаткування аграрного сектору, що включає як загальний, так і спеціальний режими. Виокремлено основні підходи до викладання*

дисципліни «Податковий менеджмент на підприємствах агробізнесу» та методи навчання, які сприяють ефективному засвоєнню матеріалу студентами.

Ключові слова: податковий менеджмент, агробізнес, податкове планування, спеціальні режими оподаткування, фіскальне регулювання, навчальний процес.

Annotation. The article examines the integration of theoretical and practical aspects in teaching tax management in agribusiness. The importance of tax management for Ukraine's agricultural sector, a strategic direction of the national economy, is defined. The multi-level taxation system of the agricultural sector, including general and special taxation regimes, is analyzed. The key aspects of teaching the discipline «Tax Management in Agribusiness Enterprises» and teaching methods that contribute to effective student learning are determined.

Keywords: tax management, agribusiness, tax planning, special taxation regimes, fiscal regulation, educational process.

Вступ. Аграрний сектор є стратегічним напрямком економіки України, забезпечуючи продовольчу безпеку, зайнятість населення та значні валютні надходження. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства, частка валютної виручки від експорту сільськогосподарської продукції і її переробки у 2022–2024 роках перевищувала 50% загального експорту, що свідчить про залежність національної економіки від ефективності аграрного сектора.

Сільське господарство в Україні включає різноманітні організаційно-правові форми господарювання (переважно приватні чи корпоративні). Діяльність підприємств агробізнесу характеризується комплексністю: окрім традиційного рослинництва та тваринництва, багато суб'єктів мають власні переробні потужності, допоміжні виробничі підрозділи, машинно-тракторні парки та обслуговуючі підрозділи. Така структура вимагає високопрофесійного управління фінансовими ресурсами через впровадження ефективної податкової політики.

Система оподаткування аграрного сектора є багаторівневою і включає як загальний, так і спеціальний режими. Наприклад, сільськогосподарські товаровиробники можуть обирати єдиний податок четвертої групи, що дозволяє зменшити податкове навантаження за умови дотримання законодавчих вимог щодо структурування доходів.

Функціонування агропідприємств тісно пов'язане з державним регулюванням у сфері оподаткування та ліцензування. Згідно з Податковим кодексом та іншими нормативно-правовими актами, аграрні підприємства зобов'язані сплачувати податок на додану вартість (ПДВ), податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, ЄСВ, екологічний податок, податок на майно тощо. При цьому аграрні товаровиробники можуть використовувати інструменти податкового планування для зниження навантаження та підвищення фінансової ефективності.

З огляду на це, підготовка висококваліфікованих фахівців із податкового менеджменту агробізнесу набуває особливого значення. Освоєння студентами основ податкового менеджменту, розробка оптимальних податкових стратегій і практичне застосування методів податкового планування сприятимуть підвищенню ефективності функціонування аграрного сектора в умовах ринкової економіки.

Мета дослідження - сформулювати у студентів системне розуміння податкового менеджменту, що охоплює як фіскальне регулювання, так і практичні механізми управління податковими потоками агропідприємств.

Досягнення поставленої мети передбачає: аналіз податкових режимів для підприємств аграрного сектору та оцінку їх впливу на фінансові результати господарської діяльності; розробку методичних рекомендацій щодо викладання дисципліни «Податковий менеджмент на підприємствах агробізнесу» з урахуванням специфіки податкової політики; впровадження інноваційних підходів до навчального процесу, включаючи кейс-методи, симуляції податкового

планування та використання спеціалізованого програмного забезпечення для розрахунку податкових зобов'язань.

Результати дослідження. Станом на кінець 2024 року в Україні налічувалося понад 7 тисяч великих і середніх сільськогосподарських підприємств та близько 400 тисяч фермерських господарств, включаючи фізичних осіб-підприємців. Ефективне функціонування цих суб'єктів господарювання зумовлено критичною потребою у підготовці висококваліфікованих фахівців із податкового менеджменту, які володіють глибокими знаннями про специфіку оподаткування аграрного сектору.

Відповідно до навчального плану підготовки фахівців галузі знань 07 «Управління і адміністрування» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» та освітньо-професійної програми «Облік, аудит та оподаткування агробізнесу» [1], передбачено вивчення дисципліни «Податковий менеджмент на підприємствах агробізнесу». Ця дисципліна входить до складу фахових основних курсів і викладається на першому курсі магістратури.

Значущість дисципліни обумовлена необхідністю формування сучасної системи знань щодо управління податковим навантаженням у відповідності до нормативно-правового регулювання оподаткування в Україні, а також здобуттям практичних навичок з податкового планування, оптимізації фіскального навантаження, використання податкових пільг і запобігання ризикам, пов'язаним із порушенням податкового законодавства.

Враховуючи динамічність змін у фіскальній політиці та значну роль податкового регулювання в діяльності підприємств аграрного сектору, основним завданням дисципліни є формування у студентів здатності розробляти та впроваджувати ефективні податкові стратегії. Для цього майбутні фахівці повинні опанувати навичками аналізу податкового законодавства, застосування інструментів податкового менеджменту та оцінки фінансово-економічних наслідків податкових рішень.

Навчальна дисципліна «Податковий менеджмент на підприємствах агробізнесу» відіграє ключову роль у підготовці фахівців з обліку та оподаткування аграрного сектору. Її структура та зміст формуються з урахуванням місця дисципліни в навчальному плані, актуальних викликів податкового регулювання в сільському господарстві та необхідності поєднання теоретичних і практичних аспектів управління податками в аграрному бізнесі.

Програма дисципліни охоплює широкий спектр питань, що є критично важливими для ефективного функціонування аграрних підприємств у умовах динамічного податкового середовища. Основні теми курсу включають: податковий менеджмент у системі фінансового управління підприємствами агробізнесу; податкове планування у системі податкового менеджменту аграрних підприємств; податковий менеджмент податку на додану вартість (ПДВ) на підприємствах агробізнесу; податковий менеджмент податку на прибуток підприємств аграрного сектору; особливості податкового менеджменту податку на прибуток сільськогосподарських товаровиробників; податковий менеджмент єдиного податку у сільськогосподарських товаровиробників; податковий менеджмент податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) на підприємствах агробізнесу; податковий менеджмент єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) на сільськогосподарських підприємствах; податковий менеджмент екологічного податку і податку на майно в аграрних підприємствах; податковий менеджмент інших податків і зборів на підприємствах агробізнесу; відповідальність підприємств агробізнесу за порушення податкового законодавства [2; 3]

Такий комплексний підхід дозволяє не лише засвоїти теоретичні основи сучасного податкового менеджменту, але й набувати практичних навичок аналізу податкового законодавства, розробки податкових стратегій та оптимізації фіскального навантаження в специфічних умовах аграрного виробництва.

Особливістю дисципліни є її інтеграція фундаментальних теоретичних положень з практичним застосуванням податкового менеджменту в агробізнесі. Викладання базується на сучасних освітніх підходах, які дозволяють не лише передати необхідні знання, а й розвинути вміння аналізувати податкові системи, приймати ефективні управлінські рішення в області податкового планування та оптимізації податкових витрат підприємств аграрного сектору.

Одним із ключових завдань методики викладання є визначення оптимального обсягу знань та формування відповідного змісту навчального курсу, що передбачає відбір базових компонентів дисципліни для комплексного засвоєння матеріалу.

Основні загальні компетентності, які мають бути сформовані у здобувачів вищої освіти, включають: здатність аналізувати податкове середовище підприємств агробізнесу; розуміння основних принципів податкового менеджменту; навички фінансового планування та управління податковими ризиками; здатність оцінювати вплив податкової політики на діяльність сільськогосподарських підприємств.

До професійних компетентностей майбутніх фахівців з обліку та оподаткування належать: вміння застосовувати податкові режими для підприємств агробізнесу; знання методів податкового планування та оптимізації податкового навантаження; вміння здійснювати податковий контроль та оцінювати податкові ризики; навички використання інформаційних технологій для податкового адміністрування.

Ці компетентності сприяють формуванню системного підходу до управління податковим середовищем аграрного сектору, що є важливим для ефективної діяльності підприємств агробізнесу в умовах сучасних економічних викликів.

Засвоєння дисципліни базується на попередньо отриманих знаннях студентів, зокрема з курсів «Система оподаткування», «Податковий аудит на підприємствах агробізнесу» та «Аудит». Взаємозв'язок із цими дисциплінами

забезпечує послідовність та комплексність навчального процесу, що дозволяє студентам ефективно застосовувати отримані знання у сфері податкового менеджменту підприємств агробізнесу.

Ефективне викладання дисципліни «Податковий менеджмент на підприємствах агробізнесу» вимагає використання різних форм навчальної роботи, що забезпечують комплексний підхід до формування теоретичних знань і практичних навичок студентів. До основних форм навчальної роботи належать лекційні, практичні та індивідуальні заняття, а також самостійна робота.

Лекційний курс спрямований на розгляд теоретичних основ податкового менеджменту в аграрному секторі, аналіз особливостей оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, вивчення чинного податкового законодавства та механізмів його застосування на практиці. Завдяки лекціям студенти засвоюють ключові концепції податкового менеджменту, отримують знання про державне регулювання податкових процесів в аграрному секторі та розуміють взаємозв'язок між податковою політикою та фінансовим управлінням підприємств агробізнесу.

З метою підвищення ефективності викладання, лекційний матеріал доповнюється аналізом реальних кейсів, статистичних даних і презентаціями, що відображають актуальну податкову практику в агросекторі.

Практичні заняття є важливою складовою навчального процесу, оскільки дозволяють студентам застосовувати теоретичні знання в реальних умовах. Основний акцент робиться на розрахунок податкових платежів, оцінку ефективності податкового планування та аналіз податкових ризиків підприємств агробізнесу [2; 3]

Основні завдання практичних занять включають: розрахунок податкового навантаження агропідприємств залежно від їх організаційно-правової форми; оцінку впливу змін у податковому законодавстві на фінансову діяльність господарюючих суб'єктів; аналіз застосування спеціальних податкових режимів у

сільському господарстві; моделювання податкових сценаріїв для різних типів агропідприємств.

Практичні завдання виконуються за допомогою спеціально розроблених робочих зошитів, що містять реальні ситуаційні завдання, пов'язані з функціонуванням сільськогосподарських підприємств [4]. Для підвищення ефективності засвоєння матеріалу передбачено два формати виконання завдань: ручний розрахунок податкових платежів із застосуванням стандартних бухгалтерських методик та розрахунок за допомогою комп'ютерних програм, що забезпечує студентам практичний досвід роботи з сучасними інформаційними системами.

Індивідуальна робота зі студентами сприяє поглибленню знань з проблемних аспектів податкового менеджменту, дозволяючи розробляти особисті проекти з податкового планування та виконувати дослідницькі завдання. Основні напрями індивідуальних занять охоплюють аналіз змін у податковому законодавстві та їх вплив на аграрний сектор, оцінку фінансової ефективності застосування різних податкових режимів, а також підготовку аналітичних звітів щодо податкової політики агробізнесу.

Групова робота сприяє розвитку стратегічного мислення та комунікативних навичок через виконання групових проектів з аналізу податкового навантаження, розробки податкових стратегій і вибору оптимальної моделі. П'ять варіантів завдань дозволяють студентам працювати у мікрогрупах (3–4 особи), що покращує навички командної роботи та аналізу економічних даних.

Самостійна робота є ключовою для формування системного розуміння податкового менеджменту в агробізнесі, дозволяючи студентам поглибити знання, розвинути аналітичне мислення та критично оцінювати податкову політику й регулювання. За навчальним планом магістрів, на самостійну роботу відводиться 50% часу, що забезпечує глибше опрацювання матеріалу та виконання дослідницьких завдань. Основні види самостійної роботи включають підготовку

есе-оглядів податкового законодавства, дослідження актуальних питань, аналіз наукових статей, написання тез для конференцій і підготовку наукових статей у співавторстві. Такий підхід сприяє розширенню знань та розвитку дослідницьких навичок.

Оцінювання знань здійснюється через комбіновану систему поточного, модульного та підсумкового контролю. Протягом семестру проводяться усні опитування, тестування за реальними ситуаційними завданнями, експрес-контрольні роботи та захист індивідуальних практичних завдань. Крім того, організовують дві контрольні модульні роботи для оцінки теоретичної підготовки, практичних навичок і фінансового аналізу податкового навантаження. Після курсу проводиться екзамен, який складається з теоретичного блоку (перевірка знань з податкового менеджменту, законодавства та регулювання) та практичного блоку (розрахунок податкових платежів, оптимізація навантаження та моделювання ризиків). Такий підхід забезпечує системне засвоєння матеріалу та формування комплексних знань і навичок з податкового менеджменту агропідприємств.

Після завершення курсу проводиться підсумкове оцінювання через екзамен, який складається з двох блоків: теоретичного (перевірка знань з податкового менеджменту, законодавства та регулювання оподаткування аграрного сектору) та практичного (розрахунок податкового навантаження, оптимізація платежів і моделювання ризиків). Такий підхід забезпечує ефективне засвоєння матеріалу та розвиток практичних навичок.

Висновки. Запропонована система навчальної роботи, яка поєднує теоретичні заняття, практичні завдання, самостійну дослідницьку роботу та інтерактивні методи оцінювання, спрямована на формування у студентів ґрунтовних знань, умінь і навичок з податкового планування та управління податковими ризиками в агробізнесі. Такий підхід забезпечує комплексне засвоєння навчального матеріалу, що дозволяє майбутнім фахівцям не лише опанувати базові теоретичні концепції, а й здобути практичні навички аналізу

податкової політики, управління податковими потоками та розробки ефективних фінансових стратегій.

Систематизація та інтеграція знань, отриманих за допомогою різних форм навчальної роботи, сприяє формуванню системного підходу до вирішення актуальних завдань податкового менеджменту агропідприємств, що є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України. Отримані результати свідчать, що впровадження даної системи дозволяє забезпечити ефективну підготовку майбутніх спеціалістів, здатних адаптуватися до швидкозмінних умов ринкової економіки та забезпечувати стабільний розвиток підприємств агросектору.

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма «Облік, аудит та оподаткування агробізнесу» підготовки здобувачів вищої освіти на другому (магістерському) рівні, галузь знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальність 071 «Облік і оподаткування». Київ, 2024.

2. Податковий менеджмент на підприємствах агробізнесу: практикум / Коцупатрий М.М., Бірюк О.Г., Смольська О.Ю., Стельмах Н.Є. Київ : КНЕУ, 2020. 109 с.

3. Навчальні завдання для проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Податковий менеджмент на підприємствах агробізнесу» для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / Уклад.: М.М. Коцупатрий, О.Г. Бірюк, О.Ю. Смольська. Київ : КНЕУ, 2020. 59 с.

4. Робочий зошит для виконання практичних завдань з навчальної дисципліни «Податковий менеджмент на підприємствах агробізнесу» для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» / Уклад.: М.М. Коцупатрий, О.Г. Бірюк, О.Ю. Смольська. Київ : КНЕУ, 2020. 47 с.